

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 894/09

בפני : כבוד השופטת א' פרוקצ'יה
כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט ח' מלצר

העותרים : 1. כל בו ספרים (ס.ה.ר) בע"מ
2. עדאלה- המרכז המשפטי לזכויות המיעוט
הערבי בישראל

נגד

המשיבים : 1. שר האוצר
2. שר התעשייה והמסחר
3. היועץ המשפטי לממשלה

עתירה למתן צו על תנאי

בשם העותרים : עו"ד חנין נעמאנה

בשם המשיבים : עו"ד אבי ליכט

פסק-דין

השופטת א' פרוקצ'יה:

1. זוהי עתירה למתן צו על תנאי המכוון נגד המשיבים, המורה להם ליתן טעם מדוע לא יחודש רישיון העותרת לייבא ספרי לימוד מירדן וממצרים, ומדוע לא ייקבע כי סעיפים 3 ו-4 לפקודת המסחר עם האויב, 1939, אינם חלים על ספרים מסוג זה, ואף בטלים מעיקרא.

2. סעיף 3 לפקודת המסחר עם האויב, 1939 (להלן – הפקודה), אוסר על מסחר עם האויב וקובע עונשים פליליים למסחר כזה. סעיף 4 לפקודה מגדיר את המונח "אויב". סעיף 3(2)(א) לפקודה מגדיר סחר עם האויב באופן הכולל, בין היתר, סחר או הובלת

סחורות, שנתקבלו מאויב או מארץ האויב. עם זאת, על-פי סעיף 3(2)(ב) לפקודה לא ייראה מסחר כמסחר עם האויב אם הוא נעשה על פי הרשאה שניתנה בכלל או במיוחד מאת שר האוצר, או על-ידי אדם המורשה לכך על-ידי השר.

3. העותרת 1, כל בו ספרים (ס.ה.ר) בע"מ (להלן - העותרת) מעידה על עצמה כי היא הספקית הגדולה ביותר בישראל לספרים בשפה הערבית למוסדות החינוך והלימוד בישראל. לעתירתה הצטרף העותר 2, עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל.

4. בעתירה מצוין, כי בשנת 1979, וסמוך לחתימת הסכם השלום של ישראל עם מצרים, החלה העותרת לייבא לישראל, דרך מצרים, ספרים המוצאים לאור במדינות ערב שונות, ובהם ספרים מסוריה ולבנון. בשנת 1993, סמוך לחתימת הסכם השלום בין ישראל לירדן, החלה העותרת לייבא ספרים כאמור גם מירדן. ייבוא הספרים הן ממצרים והן מירדן נעשה לאחר שהעותרת קבלה רישיונות ייבוא המתירים זאת מכח חוות דעת משפטית, שלפיה ספרים שהוצאו לאור בלבנון או בסוריה אך נרכשו על ידי העותרת בירדן או במצרים, אינם בגדר סחר אסור עם מדינות אויב. מדי שנה, ובמשך 30 שנה הגישה העותרת בקשות לחידוש רישיונות היבוא, ואלה אושרו במהלך כל השנים.

5. לטענת העותרת, ביום 3.8.08 היא קיבלה במפתיע הודעה ממשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, לפיה על-פי חוות דעת משפטית עדכנית של משרד האוצר, לא יינתנו עוד רישיונות לייבא ספרים שהודפסו או יוצרו בארץ אויב, גם אם נרכשו בארץ אחרת. לאחר פניות מצד העותרת, חידשו המשיבים את רישיון הייבוא של העותרת על-פי הרשאה מיוחדת, שעמדה בתוקף עד ליום 31.12.08. ביום 4.12.08, פנו העותרים אל המשיבים כדי לחדש את רישיונות העותרת מעבר לתקופה שנקבעה. ביום 7.12.08 נענו העותרים, כי לא ניתן לחדש את רישיונות הייבוא של העותרת, ועל כן הוגשה העתירה שלפנינו.

6. בעתירה נטען, בין היתר, כי החלטת המשיבים פוגעת בזכויות יסוד, ביניהן: חופש העיסוק של העותרת, נגישות לחינוך ולתרבות בשפת האם של האוכלוסיה הערבית בישראל; החופש האקדמי של המוסדות להשכלה גבוהה בישראל, ועוד. כן נטען, כי בעניינה של העותרת אין תחולה לפקודת המסחר עם האויב. יש ליתן פרשנות מצמצמת ותכליתית לסעיפים 3 ו-4 לפקודה, תוך שימת לב לטיב הסחורה המיובאת

ולמטרתה, ותוך מתן משקל לזכויות היסוד של האדם. לגישת העותרת, יש לפרש את הוראות הפקודה כך שלא יחולו על ספרי חינוך ולימוד, אף אם הודפסו במדינה המוגדרת על-ידי הפקודה כמדינת אויב. לבסוף נטען, כי סעיפים 3 ו-4 לפקודה בטלים מעיקרא, בהיותם גורפים, עמומים, וחורגים ממבחני התכלית הראויה והמידתיות החוקתיים.

7. בתגובתה לעתירה טענה המדינה, כי הפקודה חלה על הספרים שאותם מייבאת העותרת, מפני שמקורם בסוריה ובלבנון. עם זאת, לאור אופייה של הסחורה המיובאת - ספרי לימוד וחינוך, החליט שר האוצר להשתמש בסמכותו ולהעניק לעותרת את ההרשאה לייבוא הספרים ממצרים ומירדן. ההרשאה המחודשת ניתנה ביום 8.2.09, ותוקנה ביום 16.2.09, ותוקפה הוא לשנה מיום נתינתה. משכך, טענה המדינה, מתיירת העתירה.

8. חרף האמור, עומדים העותרים על עתירתם. לטענתם, רק אחרי שהורה בית משפט זה למשיבים להגיש את תגובתם לעתירה, הוחלט ליתן לעותרת הרשאה מיוחדת לשנה אחת בלבד. עם זאת, נטען, בפועל לא השתנתה פרשנותם של המשיבים להוראות הפקודה, וכתוצאה מפרשנות זו עלולים אזרחים ערבים רבים "למצוא את עצמם במתחם הפליליות ללא תכלית ראויה" (סעיף 3 לתגובה מיום 1.3.09). זאת, בין היתר בשל כך שהם רוכשים ספרים דרך ירדן, לבוש דתי מסורתי אשר מקורו בלבנון, וכן אוכל מסורתי דתי המיוצר בסוריה. נוכח זאת, העותרים עומדים על העתירה, בכל הנוגע לפרשנות סעיפים 3 ו-4 לפקודה, אך הם מסכימים לוותר על בקשתם למתן סעד הצהרתי בעניין בטלות הוראות אלה. כן מבקשים העותרים כי ייפסקו לטובתם הוצאות משפט, משום שלטענתם אישור הייבוא המחודש ניתן לעותרת לאחר הגשת העתירה, ובעקבות הגשתה.

9. דין העתירה להידחות על הסף. הסעד הקונקרטי אשר עמד בלב העתירה - חידוש רישיון העותרת לייבא ספרים המוצאים לאור בסוריה ובלבנון, דרך ירדן ומצרים נתייתר לאחר שניתן לעותרת היתר יבוא שהוא בתוקף. שני הסעדים הנוספים שהתבקשו בעתירה, הם סעדים הצהרתיים על פי טיבם, העוסקים בסעיפים 3 ו-4 לפקודה. הסעד שענייננו בטלות מעיקרא של הוראות אלה שוב אינו מתבקש, לאחר שהעותרים ויתרו על קבלתו בהקשר לעתירה זו. נותר הסעד הנוגע לפרשנות הסעיפים 3 ו-4 לפקודה, אשר נועד לקדם פני מצבים עתידיים שאפשר שתעלה בהם שאלת החלתן של הוראות אלה.

10. לאור התפתחות הנסיבות בהליך זה, נותר אפוא, סעד מבוקש אחד בעתירה והוא – בקשה לפרש את סעיפים 3 ו-4 לפקודה באופן שאין הם חלים על ספרים לצרכי לימוד וחינוך המיובאים מירדן או ממצרים, וזאת גם אם הוצאו לאור, והודפסו במדינה המוגדרת על פי הפקודה כ"מדינת אויב".

אין מקום להיענות למתן סעד זה, המנותק בשלב זה של הדברים מצורך קונקרטי מוגדר שהעותרת עומדת עליו. נכון לעת זו, העותרת מייבאת ספרים דרך ירדן ומצרים באמצעות רשיון שניתן לה, אשר תוקפו עד לחודש פברואר 2010. אין להוציא מכלל אפשרות כי היתר זה יוארך גם בהמשך הדברים, וכי לא תוצב מניעה ממשית בפני העותרת לפעול גם להבא להבאת ספרים לישראל, כפי שנהגה בפועל במשך שנים רבות קודם לכן.

11. בהעדר צורך ועילה קונקרטיים בבחינת מהותם של סעיפים 3 ו-4 לפקודה ובמתן פרשנות משפטית להם, אין מקום לדיון בעתירה לגופה, ודינה להידחות על הסף.

כלל הוא, כי אין בית משפט זה עוסק בפרשנות משפטית של הוראות חוק אלא בהקשר לצורך ישיר ומידי העולה מן הענין, וכאשר נדרש ליתן סעד ממשי לעותרת הפונה לבית משפט זה.

הלכה היא, כי עתירה שהסעד המבוקש בה איננו נשען על תשתית עובדתית קונקרטיה, ואשר אינה מיועדת ליישב סכסוך תלוי ועומד, ואינה נושאת עמה נפקות מעשית מיידית, איננה מעמידה, דרך כלל, עילה למתן סעד על-ידי בית משפט זה (בג"צ 5095/07 שורת הדין - Israel Law Center נ' ח"כ שמעון פרס (לא פורסם, 12.6.07), פסקה 8; בג"צ 967/07 פלוני נ' המוסד לביטוח לאומי (לא פורסם, 29.4.07), פסקה 3; בג"צ 3095/05 אביחיל - מושב עובדים של חיילים משוחררים להתיישבות חקלאית בע"מ נ' הוועדה לתשתיות לאומיות - משרד הפנים (לא פורסם, 6.3.08), פסקה 23; בג"צ 1768/05 היועץ המשפטי לממשלה נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-17 (לא פורסם, 6.2.06), פסקה 6).

12. במקרה זה, עם מתן רשיון הייבוא לעותרת, התמצה הטיפול המעשי בעניינה, ובקשת הסעד שנוותר – מתן פרשנות לסעיפים 3 ו-4 לפקודה, הפכה מנותקת מצורך קונקרטי ומנפקות מעשית וישירה, הנדרשים כתנאי למתן סעד כזה.

13. כן יש להוסיף, כי אין מקרה זה נופל בגדר אותם מקרים חריגים שבהם בית משפט זה עשוי להיעתר למתן סעד עקרוני כללי חרף העדר צורך מיידי וקונקרטי לכך, בשל הטעם שהימנעות מדיון כזה עלולה להביא לכך שלעולם לא יוכל בית המשפט לדון בסוגיה העקרונית ולהכריע בה (בג"צ 1768/05 היועץ המשפטי לממשלה נ' יו"ר ועדת הבחירות (פסקה 6 לפסק דינו של השופט גרוניס (6.2.06); בג"צ 9279/04 עו"ד נתי חלפון (3.1.05); בג"צ 6055/95 צמח נ' שר הבטחון, פד"י נג" (5) 241, 251-249).

לחריג זה אין תחולה בענייננו; השאלות העקרוניות בנושא ייבואם של מוצרי ספרים, מזון וביגוד מנקודת מבט של פקודת המסחר עם האויב דינן להיחתך על רקע תשתית עובדתית קונקרטית המצריכה מתן סעד, ואינן מסוג השאלות שיש להכריע בהן במישור העקרוני בלא צמידות לצורך נתון (בג"צ 2655/06 עו"ד לאור נועם נ' היועץ המשפטי (27.3.06)).

אין צריך לומר, כי אם יעלה צורך ממשי בהבאת נושא העתירה פעם נוספת בפני בית משפט זה, פתוחה הדרך בפני העותרים לעשות כן.

14. העתירה נדחית, אפוא. בנסיבות הענין, איננו רואים מקום לפסיקת הוצאות לטובת העותרים.

ניתן היום, י"ג בתשרי תש"ע (1.10.09).

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט